

НАКАЗАТЕЛНОПРАВНИ МЕРКИ ЗА ГАРАНТИРАНЕ НА НАЦИОНАЛНАТА СИГУРНОСТ

гл. ас. д-р Славка Димитрова
Бургаски свободен университет

NATIONAL SECURITY GUARANTEES IN BULGARIAN CRIMINAL CODE

Slavka Dimitrova, PhD
Burgas Free University

Abstract: The article analyses the punishment an instrument for fighting corruption, organized crime and crimes in general as a major treat for national security.

Key words: national security, Criminal code, punishment.

В съвременното общество борбата с престъпността е една от най-важните задачи, пред които е изправена всяка държава. Според Стратегията за национална сигурност източниците на заплахата за националната сигурност вътре в страната и те са свързани с организирана престъпност и корупцията. Очевидно е, че една от най-сериозните заплахы за националната сигурност е престъпността.

Основно средство борбата с престъпността е наказанието. За постигане на целите на наказанието всяка държава използва различни по вид мерки, които в съвкупност формират система на наказанията.

През годините Наказателния кодекс претърпя многобройни изменения – предимно в особената част, предвиждайки нови състави на престъпления и нови глави и помалобройни в общата част. В резултат на които законът изгуби своята системност. Причините за това са много и от най-различен характер, няма да се спирам на тях, за да не утежня изложението. В повечето случаи това става хаотично, в отговор на определени обществени нагласи и настроения, като на обществото се внушава, че увеличаването на наказанията е форма на противодействие на съответния вид престъпност. Примерите за това са много – транспортни престъпления, нападения на лекари и медицински персонал и др. Не трябва да забравяме обаче, че наказателното право винаги е било *ultima ratio*, а необоснованото му използване за решаване на общи проблеми води до неговото девалвиране и обезсилване на превантивната и възпираща функция на наказателния закон. Ето защо логично тази тенденция за завишаване на наказателната репресия не доведе до постигането на целените резултати – намаляване на престъпността чрез въвеждане на по-строги наказания и намаляване на затворническата популация чрез въвеждане на алтернатива на наказанието ЛС.

Необмислените промени засегнаха и *системата на наказанията в чл. 37 от Наказателния кодекс, която в настоящия момент представлява по-скоро списък на отделните наказания*, несъответстващ на нуждите за адекватна борба с престъп-

ността. Като започнем от въвеждането на наказанието доживотен затвор през 1995 г., автоматичната замяна на смъртното наказание с доживотен затвор без замяна и завършим с отмяната на наказанията поправителен труд, задължително заселване, лишаването от право на местоожвееие и въвеждането на пробацията като наказание.

В резултата на това системата на наказанията изгуби своята логичност, *тъй като в резултат на многократните изменения вследствие от отмяната на стари и въвеждането на нови наказания бе нарушена структурата и. Системата от наказания като всяка система е организирана по такъв начин, че всяко изменение, изключване или въвеждане на нов елемент неизменно ще се отрази и на останалите.*

Какво е състоянието в момента? Безспорно е, че предвидените в закона наказания са отражение на държавната политика в областта на наказателното право и изпълнението на наказанията.

В действащия Наказателен кодекс наказанията са 11 на брой. Независимо, че броят на предвидените в системата наказания значително надвишава този на повечето европейски законодателства, които обикновено установяват по-ограничен кръг от основни наказания като лишаване от свобода (доживотно или за определен срок), глоба, лишаване от определени права и пробация, практиката показва, че налагането на наказания като обществено порицание, лишаване от права и други, несвързани с лишаване от свобода наказания не е честа практика. **Основното наказание, което се налага от съдилищата е лишаването от свобода.**¹ Справка на Националния статистически институт за 2016 г. показва, че от 28301 лица 22950 са осъдени на лишаване от свобода, 4172 са осъдени на пробация, 954 на глоба и на 218 лица са наложени други наказания.

Наказанието ЛС е важно средство за борбата с престъпността – това е безспорно.² У нас обаче то се е превърнало в основно. Разбираемо е, че в общественото съзнание наказанието за извършено престъпление се асоциира най-вече със затвора. Това е и една от причините законодателят да криминализира безкритично деяния, чиято степен на обществена опасност невинаги съответства на строгостта на това наказание. Такава наказателна политика обаче се оказва огромно финансово бреме за държавата. Едновременно с това лишаването от свобода не винаги постига някои от най-важните цели на наказанието. Често дори се отразява негативно както на осъдените, така и на техните семейства и близки, а в дългосрочен план и на обществото като цяло.

В съвременните наказателноправни системи на редица държави предимство имат наказанията без лишаване от свобода, защото дават широки възможности за поправително и превъзпитателно въздействие при използване на минимум принуда и срещу минимални средства за тяхното изпълнение. Разбира се, трябва да се отчита и факта, че наказанията без лишаване от свобода са предвидени за престъпления, които не са с висока степен на обществена опасност. Трудно се налага законодателна политика на алтернативни санкции или намаляване на размерите на наказанието лишаване от свобода, защото общественото мнение вижда пряка връзка между тежестта на санкциите и намаляването на престъпността. Но определено смятам, че между пренаселените

¹ По данни на Националния статистически институт за броя на осъдените лица през 2015 г. от общо 27787 осъдени лица наказание лишаване от свобода е било наложено на 18783 от тях. За 9937 наложеното наказание е до 6 м. лишаване от свобода, а за 4771 от 6 м. до 1 г. лишаване от свобода.

² Лютов, К. Основни въпроси на наказанието лишаване от свобода. БАН, С., 1967 г.

затвори и още по-пренаселената пробация съществува вакуум за подходящо ефективно междинно наказание без лишаване от свобода. Справедлива и ефективна може да бъде само система, която включва широк диапазон от наказания и не се ограничава само в избора между пробация и лишаване от свобода.

Недостатъците на действащата система на наказанията накратко могат да бъдат обобщени в няколко категории:

- 1) На първо място прекалено широкото прилагане на наказанието лишаване от свобода и предвиждането му като универсално средство;
- 2) Несъответствие между **предвидената в закона** и **действителната репресивност** (тежест) на някои наказания като глоба и пробация. Административно-наказателните разпоредби на редица закони (ЗДДФЛ, ЗМИП, Закон за митниците и др.), предвиждат по-тежки наказания глоба за административно нарушение, отколкото предвидените глоби за престъпления.
- 3) Липса широк избор от **ефективни** наказания без лишаване от свобода, да се конкурират реално с наказанието ЛС;
- 4) Липса на ефективен **обезпечителен механизъм за обезпечаване** на наказанията глоба и конфискация (а в определени случаи и на наказанието лишаване от свобода);
- 5) Липса на ефективни механизми за санкциониране при неизпълнение на определено наказание. Такъв механизъм е предвиден единствено за пробацията. В чл. 43а се предвижда, че ако осъденият без основателна причина не изпълнява наложената пробационна мярка, по предложение на съответния пробационен съвет съдът може да наложи друга пробационна мярка или да замени изцяло или отчасти пробацията с лишаване от свобода. Неизпълнението на наказанието глоба също не е скрепено с никакъв санкционен механизъм или отрицателни последици за осъденото лице, което умишлено се е отклонило от плащането.

Всеки от изброените проблеми води до извода, че действащата система на наказанията се нуждае от корекция и следва да бъде преосмислена и коригирано мястото и ролята на всяко едно от наказанията.

Въпросът за построяването на системата от наказания е ключов за успешната реализация на основната задача на Наказателния кодекс, а именно да защитава от престъпни посягателства личността и правата на гражданите и цялостния установен в страната правов ред.

Литература:

1. Лютов, К. Основни въпроси на наказанието лишаване от свобода. БАН, С., 1967 г.
2. Лютов, К. Нови положения относно наказанията в НК на НРБ, С., 1968 г.